

Dobos László

Amikor én még kissrác voltam

(Bálint Márton iskolaigazgató emlékkönyvébe)

Megjelent: Törökbálint, 2017

Nagyot dobbant a szívem, amikor a közelmúltban egy aukciós ház kirakatában megláttam egy gyönyörű fali tablót: Bethlen Gábor fejedelem tudósai körében. Madarász Viktor festményét a Vallás- és Közoktatásügyi Ministerium adta ki 1914-ben az Elemi népiskolai szemléltető fali képek c. történelmi sorozatban. Ezek a gyönyörűen keretezett, plakát méretű reprodukciók ékesítették az 1950-es, 60-as években a törökbálinti állami általános iskola folyosóit.

Mint kisdíák, ott csodálkoztam rá először a magyar történelmi festészet remekeire: a Hunyadi László siratása, az aradi vértanúk vagy az egri nők heroizmusa egy életre beleégett a retinámba. Miként maradtak meg ezek a fali képek a Notre Dame de Sion apácarend által félszázaddal korábban működtetett polgári leányiskola hagyatékából – ez rejtély számomra. Ennél csak egy nagyobb rejtély van: a háborús katonakórház, majd laktanya után újra iskolává lett épületben hogyan kerülhettek vissza a falra? Azt hiszem, a titok nyitja azonos kötetünk címadó hősével: a Marci bácsi!

Budatétényben születtem 1952-ben. A szüleimet elhajtotta a Jászságból a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Édesapám nővére már itt lakott Törökbálinton, ez a köldökzsinór kötötte ide az öccsét. A bálinti házassági fotót (1951) már az öreg Engel fényképészmester készítette. Albérlet követett albérletet, majd az első házrészt a Baross utca 11-ben vásárolta meg Dobos László és hitvese, Molnár Mária. Innen a Kápolna utca 8. következett, régi préház lehetett valamikor. De végre a magukéban voltak! Saját porta, saját ház.

1959. decemberében a szüleim megvették a nevezetes bábaasszony, özv. Holly Istvánné régi svábházát az Ófaluban, a Dózsa György utcában (akkor 22., ma 26. házszám). Hogy kifizethessék, vasesztergályos édesapám olykor egy hétig is bent dolgozott és aludt a Prés- és Kovácsoltáru Gyárban (PRÉKÓ), így többet keresett, mint az igazgató. Kiváló dolgozó kitüntetései, érdemérmek számosak voltak. Édesanyám is munkát vállalt, Mária húgommal (1955) igazi kulcsos gyerekek voltunk. Alig vártuk a vakációt, röptünk Jászágóra, az anyai nagyszülők mesebeli, 200 éves öreg parasztházába. Így bennünket egyszerre nevelt a két rendtartó közösség: a bálinti svábság és a hideghónaljú jászok. Emiatt Bálinton „gyüttmentnek” számítottunk, a fatornyos Jászságban meg „pestyi gyerekek”.

A jó kilométernyire lévő Kápolna utcából elsőként (1958) természetesen gyalog jártam a Dózsa György utcai iskolába. Ha kicsit elmélázva haladtam, akkor a Fő utcai porta kapujában álló kék kötényes öreg Miltz bácsi azzal fogadott: „ityekesz tyerek, mert a Franzl már elment az iskolába!”

Úri dolgom lett, amikor másodikos koromtól már csak át kellett menni az egykor Zimándy Ignác plébános nevét viselő utca túloldalára. Ilyen jó sora volt az iskola-környékieknek: Fekete Marinak, Zétényi Lorándnak, Tancz Editnek és Marinak, Kulcsár Évának és Zolinak, no meg a Boldog lányoknak. Nem úgy azoknak az osztálytársaknak, akiket reggelente Ida majorból hozott be a „szolgálati” gumikerekes, fadobozos lóvonat. Amikor kitört a száj- és körömfájás járvány, Bálint Márton igazgató úr személyesen felügyelte, miként használjuk az iskola bejáratánál a cipőfertőtlenítést szolgáló, vegyszerrel kezelt ládákat. Ilyen szerkezetek

voltak a boltok (a „Damásdi”, a „Laki”, a vasbolt) meg a Munkácsy utcai gyógyszerár ajtaja előtt is.

Aki egy cseppet is ismeri a kor vallásellenes légkörét, talán el sem hiszi, hogy akkortájt Törökbálinton a hitoktatásra beiratkozás az iskolában történt, sőt az oktatás is ott folyt. Néhány római katolikus hittanórát Pelsöczy Ferenc plébános atya tartott, majd átvett bennünket Arató Miklós káplán. Emlékszem, amikor először felrajzolta nekünk a táblára a Szentföld térképét! Sose hittem volna, hogy egyszer sétálhatok az Olajfák hegyén. Ha kezembe veszem egykori hittanos rajzaimat, csak mély tisztelettel tudok arra a személyre gondolni, aki Pest megyében, a legkeményebb pártirányítás, Cservenkáné első titkársága idején igazgatóként védőernyőt tartott a hitoktatás fölé egy állami intézményben, a mi iskolánkban.

Mi marad fenn az idő rostáján az egykori tanárok emlékezetéből? Egy gesztus, egy mosoly, egy-egy gyakran használt szófordulat. Villantsunk fel néhány arcot jó fél évszázad távlatából.

Elsős osztályfőnököm Gauland Mátyás volt. A tanévnyitó másnapján, életem első tanítási napján már egyedül érkeztem az alma materbe. Elbizonytalanodtam a hosszú földszinti folyosón, s bizony percekben belül kiderült: a szomszédos tanterembe ültem be. Hiszen a kisgyerekek oly egyformának tündek a régi kalamárisal felszerelt padosok, az olajos padlójú termek. De jólesett a tintába mártott tollhegyet tollszárástól beleállítani a szurokfekete padlóba! Még bajnokot is avattunk.

Másodikban új osztályfőnököt kaptunk. Kuklénik Ernőné, Sári néni délvidéki menekült volt, de ezt csak évtizedekkel később tudtam meg a hagyatékát Kőszegen felszámoló fivérértől. Középkorú, törekeny, elegáns, nagydohányos hölgy volt. Elválaszthatatlan kolleginájával, barátnőjével, Ziegler Ica néniel együtt hódoltak a kávézás szenvedélyének. Az óra vége előtt öt perccel gyufa lobbant a tanári asztal sarkán, meggyulladt a mesteri kis szerkezeten a spirituszkocka, s kicsengetéskor már szörcsögött a kávéfőző.

Felsős osztályfőnökünk, Tömör Károly orosz tanított. Kemény, határozott, következetes pedagógus volt. Vörhenyes, erősen borotvált arca, tömött bajusza, már öszülő haja, lapátméretű tenyere férfias karaktert formázott. Szerettük, tiszteltük, pedig legendás pofonokat osztott ki az arra érdemeseknek. Pályáivének megrajzolásához többször nekiláttam, talán most állok legközelebb ennek lezárásához. Dőripatlan községben (Tolna megye) született 1906-ban, Támer Károly néven. Tőle, sváb gyökerű tanárunktól, osztályfőnökunktől szinte észrevétlenül kaptuk erős magyarságtudatunk alapjait. Szolgálati helyei voltak: Rácalmás (Fejér megye), Vizslás (Nógrád megye), Jászboldogháza majd Pusztamonostor (Szolnok megye). 1956-os szerepe miatt innen távozni kényszerült, ekkor került Törökbálintra. Mi erről ekkor természetesen semmit nem tudtunk, nem hallottunk. Csak azt láttam: hamar szót értettek édesapámmal. Együtt pusztították a jó jászsági házikolbászt, s az öreg teljes tekintélyét latba vetette apám előtt továbbtanulásom érdekében. Ő győzött, így kerültem a szakma mellett érettségit is adó belbudai közgazdasági technikumba.

Jeles tanáraink között – különösen a fiúk körében – kitüntetett helye volt a fizikát oktató Palotás Józsefnének, akit háta mögött Lolonak nevezünk. (Szénfekete haja miatt, Gina Lollobrigida után.) Két szertári fegyverhordozót választott maga mellé: Kas Jóskát és engem. Mi ketten úgyis évekig örök tanulmányi vetélkedésben álltunk egymással, igaz, többnyire Jóska győzött.

A Lolo ellenpólusa volt a selyemszőke Häffner Imréné Almann Katalin, német tanárunk. Ez a tantárgy egy svábközségben meghatározó, az oktató, mint jelenség pedig lenyűgöző volt.

Rácز Gáborné Erzszi néni, magyar tanárunk bevont bennünket a dolgozatok javításába. Kas Jóskával afféle előmunkásként dolgoztunk a keze alá, gyorsítva ezzel az értékelés folyamatát. Szükség is volt rá, a hetes 44 fős osztálylétszámot jelentett!

Nemes Nagy Judit (Brassó szülötte) az óráközi szünetekben részben sztentori hangjával, részben a kezében folyamatosan működő tanári csattogóval tartott rendet. Örök villongásban állt Józsi bácsival, az iskolaszolgálóval, aki fűtőként körbejárt az órák alatt és hatalmas piszkavassal belekavart a feneketlen gyomrú, hatalmas szeneskályhába. (Egy mai diák el sem hinné: hidegebb teleken bizony még egy-két hét szénszünet is volt, a kitermelés ugyanis elmaradt az igényektől.)

Lukács Gyula bácsi rajztanár a mi időnkben már nyugdíjasként járt be. Nyaranta a díszteremben (az egykori templomtérben) zavartalanul alkothatott. Megengedte, hogy figyeljem aprólékos, igényesen kidolgozott festményeinek születését. A csendéletek, bálinti utcácskák, aktok (!) elvarázsolták a kiskamaszt. Jóindulatát frissen szedett őszibarackkal viszonztam.

Bartos Józsi bácsi takarékbélyeg árusítással bízott meg. Ez pünkösdi királyság lett, de a mozi matiné előadásaira évekig árusítottam a jegyeket 1 (igen, EGY) forintért. A temérdek aprót szakszerűen rolniztam, jegyzékelttem (ellestem piacozó nagyapámtól), gondosan kiválogatva, beváltva a rézből készült, forgalomból lassan kikopó tíz- és húszfilléreseket. Így született az első zsebpénzem. Megegett, hogy téli estén a kapunkon csöngettek jegyért a hazainduló diákok. Akkortájt még kétműszakos oktatás volt, hiszen 1050 diák járt az iskolánkba! Természetesen szombaton is az iskolapadot koptattuk.

Élesen emlékszem 1963. november 22-re. Pénteki nap volt. Csodálkozva figyeltük a nagyszünetben, hogy zavar támadt a zsibongó iskolaudvar rendjét felügyelő tanárok körében. Jöttek-mentek, percekre eltűntek, visszatértek. Fenn az osztályteremben értesültünk J. F. Kennedy amerikai elnök meggyilkolásáról.

Az egész osztály csupa szem-fül lett, amikor a földrajzot tanító Bálint Márton igazgató úr felelni szólította fiát, Bálint Jánost. Egy dologra pontosan emlékszem ezekből a feleltetésekből – Jánosunk nem mindig a legjobb osztályzatot kapta.

Emlékezetesek számomra a novemberi Márton napok. Ekkor a nagyszünetben az iskola diáksága felsorakozott a folyosókon, s a köztünk szerényen elvonuló Bálint Márton igazgató urat tomboló lelkesedéssel ünnepelte. A diáksereg élvezte, hogy kiengedheti hangját, a tapsviharba lelkes füttyszó is vegyült. Szerettük, becsültük, tiszteltük halk szavú, igazi békebeli úriember igazgatónkat. Máig áldjuk emlékét!

Egész pályafutásom során támaszkodhattam arra a biztos tudásalapra, melyet az én első iskolám adott. Büszkeséggel tölt el, hogy a törökbálinti általános iskola diákja lehettem. Fél évszázad után is jóleső érzéssel veszem kézbe egykori ballagási tablónkat, s idézem fel az egykori emlékeket.

Budapest, 2017. február